

Forum

SADOMASOCHISME

Jan Verplaetse¹

Ten geleide

Dit themanummer is het gevolg van de verbijstering bij menig ruimdenkend mens naar aanleiding van de Belgische zaak Arousseau en de Engelse zaak Laskey, Jaggerd en Brown, de zogenaamde *Spanner case*. In beide rechtszaken werden beklaagden anno 1990 veroordeeld voor het stellen van sadomasochistische handelingen waaraan alle deelnemende volwassenen na voorafgaande instemming seksueel plezier beleefden. Beide arresten hadden bijzondere ingrijpende gevolgen voor het professionele en privé-leven van de betrokkenen. De Vlaamse pers heeft uitgebreid bericht over de tragische gevolgen die deze rechtspraak voor de 'SM-rechter' en zijn vrouw had en nog heeft.

Onze verbijstering had niet alleen betrekking op de bewuste rechterlijke beslissing maar ook op sommige reacties in de Vlaamse "progressieve" vleugel. Men vreesde dat men zich voor een "kar" liet spannen, men geloofde dat er nog iets cruciaals verborgen bleef, men gebruikte morele termen zoals menselijke waardigheid waarmee men sadomasochisme in strijd achtte, men meende dat het koppel Arousseau toch wat te ver was gegaan, enz. Het kan dat het vooruitstrevende discours van seksuele ontvoogding en bevrijding onder de invloed van de affaire Dutroux tot inkeer was gekomen en dat men door morele scepsis tegenover sadomasochisme een angst voor grenzeloze permissiviteit wou tonen. Het lijkt ons evenwel redelijk te geloven dat sadomasochisme over de ideologische breuklijnen heen een heikel onderwerp is gebleven. Toen in 1978 in *Het Vrije Woord* een contactadvertentie voor SM-spelletjes verscheen, excuseerde de redactie zich in een volgend nummer voor die 'vergissing'. Wellicht is er na meer dan 20 jaar weinig veranderd. De cocktail van symbolisch geweld en gore seks strookt niet met het pacifistische, menslievende en soms wat preutse ideaal dat veel progressieven uitdragen. Subjectieve normen en impulsieve emoties verdringen dan ook soms het redelijke debat. Anderen houden het hoofd gelukkig wel koel, zoals de opstellers en indieners van het wetsontwerp-Landuyt waarin gepleit wordt voor een gedeeltelijke depenalisering van sadomasochistische seks.

¹ De samensteller van dit themanummer is wetenschappelijk assistent bij de vakgroep *Grondslagen en geschiedenis van het recht* van de Universiteit Gent.

Dit thema-nummer is geen onverholen pleidooi voor sadomasochisme – *Ethiek & Maatschappij* schrijft geen seksuele moralen voor, laat staan seksuele praktijken –, zelfs geen drammerig pleidooi voor de legalisatie van sadomasochistische seks, maar bundelt enkele reflecties over het fenomeen, de maatschappelijke reactie erop en de filosofische verwerking ervan. We kozen niet voor een zoveelste feitelijke uiteenzetting of een juridisch-ethische analyse van de bovengenoemde rechterlijke uitspraken, maar voor meer beschouwende teksten over het verschijnsel. We hopen op die manier aan te tonen dat sadomasochisme niet alleen een onschuldig seksspel maar ook een boeiend verschijnsel is dat tal van ethisch-filosofische vragen oproept.

Eén probleemstelling vindt men in vrijwel alle bijdragen terug en kan men als volgt samenvatten: wat is de ideale afstand tussen private en publieke ruimte? Gerecht, politie en politici maar ook wetenschappers en filosofen veroordelen en beoordelen intiem private levensvormen met behulp van normen die voornamelijk thuishoren in zakelijk publieke relaties. Sommigen denken menen dat die vermenging repressief noodzakelijk, ethisch gerechtvaardigd of intellectueel mogelijk is, terwijl anderen geloven dat de afstand tussen private en publieke wereld eerder onoverbrugbaar is en moet zijn. In het eerste kamp weerspiegelt sadomasochisme op één of andere manier reëel geweld en reële machtsrelaties, is het privacy-beginsel hoe dan ook een schuilplaats voor onzedelijkheid en machtsmisbruik en is zelfs het seksuele privé-leven van intellectuelen belangrijk om hun opvattingen te begrijpen. In het laatste kamp is men veeleer geneigd om instemming en dwang, ernst en spel, persoonlijkheid en burgerschap, leven en werk radicaal te scheiden.

In een inleidende, erg geëngageerde bijdrage van Bill Thompson (Reading University, UK) worden de publieke betogen over private seksualiteit op de korrel genomen. Psychiaters en politici hebben in het verleden voortdurend misleidende informatie over sadomasochisme verspreid. Door SM met gedwongen en dwangmatige seksuele misdrijven te identificeren, bereikte het repressieve apparaat de slaapkamer van burgers of vonden allerlei politionele eenheden nieuwe bestaansredenen. Zich aansluitend bij de sociologische theorieën over sadomasochisme weerlegt Thompson verder enkele stereotiepe opvattingen over en aanklachten tegen SM en hij geeft een overzicht van de vervolgings- en ontvoogdingsgeschiedenis.

In een historische bijdrage onderzoekt Jan Verplaetse (Universiteit Gent) de raakvlakken tussen seksuologie, sadomasochistische subcultuur en het vrouwenvraagstuk in de Belle Époque (1885-1914). Hij anticipeert hiermee op een veelgehoorde feministische kritiek waarin de private sadomasochistische seks in verband gebracht wordt met (toenmalige) maatschappelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Sadomasochisme zou zonder machtsongelijkheid tussen de geslachten ondenkbaar zijn, zo luidt die feministische these. Verplaetse bekijkt in hoeverre de dominantiestrijd der seksen aan het einde van vorige eeuw bepalend was voor theorieën over sadisme en masochisme en voor de masochistische pornoliteratuur en concludeert dat antifeministische politieke retorieken weliswaar doorsijpelden in sadomasochistische theorie en praktijk, maar dat een strikt causale relatie tussen beide erg onwaarschijnlijk is.

Ook in een volgende bijdrage schemert die problematische verhouding tussen privaat en publiek leven door. Danny Praet (Universiteit Gent) onderzoekt in welke mate dat het ideeëngoed van de Franse filosoof Michel Foucault, die in enkele interviews bekende sadomasochisme te beoefenen, bepaald werd door die persoonlijke seksuele voorkeur. Eén biografie bestempelde Foucaults oeuvre alvast als een intellectuele sublimatie van zijn levenslange obsessie met radicale sekservaringen. Praet beschrijft de raakpunten tussen Foucaults *Histoire de la sexualité*, zijn fragmentarisch wijsgerige ideeën over sadomasochisme en zijn bekentenissen over zijn seksleven. Hij concludeert, in tegenstelling tot die biografie, dat Foucaults filosofie geen rechtvaardiging van zijn seksuele ervaringen was, maar het gevolg was van een veel algemenere weerzin voor categorisatie en normering die in de Griekse seksuele moraal niet bestonden en in het sadomasochistische spel niet langer bestaan.

Hoe belangrijk die opdeling tussen private en publieke ruimte ook is, ze valt niet samen met die tussen voor- en tegenstander van legalisatie van sadomasochisme. Zo betoogt Stefan Sottiaux (Universitaire Instelling Antwerpen) dat sadomasochisme weinig wint bij een doorgedreven toepassing van het privacy-beginsel of bij een pleidooi voor sadomasochistische seks als onderdeel van de private moraliteit. Sadomasochisme moet om zijn intrinsieke merites gedepenaliseerd worden, zoniet blijft men SM beschouwen als een (semi-)criminele activiteit. Hij toont aan dat men sadomasochisme om zijn authentieke identiteitsvormende kwaliteiten moet beoordelen en niet zozeer als een seksuele variëteit waarin publiekrechtelijke bemoeienis niet op zijn plaats is. Gert Hekma (Universiteit Amsterdam) schrijft daarentegen dat sadomasochistische seks niet meer is dan een der vele erotische opties die een multiseksuele samenleving aanbiedt. Als postmoderne liefhebber van Sade's kritiek op de seksuele moraal van de Verlichting pleit hij voor vrijblijvende seksuele experimenten eerder dan voor het zoeken naar een seksuele identiteit waarover Sottiaux het heeft. Hij meent dat "mensen vandaag de dag zo vastzitten aan een bepaalde seksuele identiteit omdat ze geen speelruimte hebben voor het experiment". Publieke instanties moeten sadomasochisme bijgevolg niet legaliseren omwille van identiteitsvormende aspecten, maar omwille van het recreatieve seksuele plezier.

Ondanks die verschillende visies op de ideale afstand tussen het publieke en het private kanten alle auteurs zich tegen een juridische strafbaarstelling van sadomasochistische praktijken. De lezer of lezeres die nog in een soort 'somasochistische dreiging' gelooft vindt doorheen de bijdragen voldoende geruststellende informatie. Verder wordt veelvuldig verwezen naar uitstekende handboeken die hem of haar gedetailleerd vertellen wat een SM-scène nu precies inhoudt. Maar dit forum neemt niet alleen deel aan het ethisch-juridische debat over de legalisering van SM. De samengebrachte bijdragen moeten aantonen dat sadomasochisme behalve een ideologisch beladen onderwerp ook een thema vol rijke intellectueel-culturele betekenissen is.